

MÉRÉSI JEGYZŐKÖNYV

1. MÉRÉS – A MEISSNER-EFFEKTUS VIZSGÁLATA

LABORVEZETŐ: DANKHÁZI ZOLTÁN

SZILVÁSI ÁDÁM, FIZIKA BSC
MÉRÉS DÁTUMA: 2010. FEBRUÁR 18.
LEADÁS DÁTUMA: 2010. ÁPRILIS 29.

1) A MÉRÉS CÉLJA

A mérés célja magas hőmérsékletű szupravezető fázisátalakulásának vizsgálata a Meissner-effektus segítségével.

2) A MÉRÉSI MÓDSZER

A szupravezetés jelensége alapvetően az anyag mágneses tulajdonságához köthető. Szupravezető állapotban az anyag belsejéből kiszorul a mágneses tér, amelyet formálisan úgy írhatunk le, hogy az anyag szuszceptibilitása, $\chi = -1$ lesz. A jelenség első fenomenologikus leírását a London-testvérek adták meg kiegészítve a Maxwell-egyenleteket extra feltételekkel.

A minta szuszceptibilitását egy váltóáramú-híd méréssel végezzük, és két tekercspárt alkalmazunk, hogy kiküszöböljük a hőtágulásból eredő szisztematikus hibát. A mintát a két primer tekercs egyikébe helyezzük, a másikat szabadon hagyjuk, a szekunder tekercsekben indukált feszültséget pedig egy differenciálerősítő lábaira kötjük, így mérhetjük, hogy a légmagos tekercshez képest a mintát tartalmazó tekercsben indukált feszültség hogyan változik, miközben a minta szuszceptibilitása 0 körülről lecsúszik -1 -re, megváltoztatva a tekercsek csatolását. A differenciálerősítő kimenetét egy lock-in áramkör konvolválja a tekercsvezérlő függvénygenerátor kimenő jelével, így a tekercsekből jövő véletlen zaj és a más frekvenciájú zavarok mind nulla járulékot adnak megfelelően nagy integrálási időállandó választásával, csak a gerjesztő frekvenciával érkező jel ad nem nulla járulékot. Az integrált jel kimenetét úgy maximalizáltuk, hogy a függvénygenerátor lock-inbe menő jelét fázistolással azonos fázisba hoztuk a tekercsekből jövő jellel. A teflonból készült mérőfejben a két tekercs között egy platina ellenállás helyezkedik el. A lock-in és a platina hőmérő kimenetei közt egy morze-érintkezős reed-relé váltogat, amelyből a digitális multiméter bemeneteire vezetjük a jeleket. Mindkettőt a számítógép vezérli, és az olvassa ki az adatokat a DVM-ből, de csak akkor tárolja őket, ha azok megfelelnek a beállított kiviteli feltételeknek. Itt megjegyzem, hogy ebben a félévben mi mértünk először, és a berendezés ki lett cserélve, így egy kicsit mást kaptunk, mint amit vártunk: körülbelül tízed akkora feszültségértékeket regisztrált a számítógép, mint amit megszoktunk, így a lehűlési görbén csak kevés mérési pontot tudtunk felvenni, viszont a melegezési görbe méréséig korrigáltuk a hibát, így azt megfelelően részletesen mértük. A mérési összeállítást az 1. ábra mutatja.

A méréshez használt összefüggés

$$\frac{\Delta U}{U_0} = \chi \frac{V_m}{V},$$

melynek levezetését a mérési leírásban megtaláljuk. Itt ΔU a lock-in kimenetén mért feszültségkülönbség, U_0 az üres szekunder tekercsben indukált feszültség, χ a mágneses szuszceptibilitás, V a tekercs térfogata, V_m pedig a tekercsben lévő minta térfogata. Ezek közül a jobb oldalt elméletileg ismerjük: χ átalakulás előtt mérési pontosságon belül 0, fázisátmenet után pedig a teljes fázisban -1 , a V és a V_m értékeit viszont sajnos nem találtam a mérési leírásban, és a mérés során sem határoztuk meg, ellenben ezek „irodalmi” értékei évekre visszamenőleg megtalálhatóak a korábbi mérési jegyzőkönyvekben, így azt kell feltételeznem, hogy ezek jegyzőkönyvről jegyzőkönyvre terjednek. Ezek alapján az adatok alapján, megmérve ΔU -t és U_0 -at, megkaphatjuk, hogy a minta hány százaléka lett szupravezető az átalakulás után, valamint, ami számunkra lényegesebb, kiszámolhatjuk a fázisátalakulás T_c hőmérsékletét és τ szélességét.

3) A MÉRÉS KIÉRTÉKELÉSE

A) BEVEZETŐ FELADAT

A laborvezető javaslatára becslést kellett végezni arra vonatkozóan, hogy mekkora a veszteség egy $l = 150 \text{ km}$ hosszú (hozzávetőleg Budapest-Paks távolsága, valójában csak Martonvásárig megy 400 kV os vezeték, onnan csak 120 kV os megy Budára...), nagyfeszültségű rézkábelen, ha $V = 400 \text{ kV}$ feszültséggel vezetünk rajta keresztül áramot. Magyarország villamosenergia-rendszerében azonban inkább 250 mm^2 keresztmetszetű acél-alumínium sodronyt (Acalt ACSR/AW kábelt néztem) használnak, amelynek ellenállása $\rho = (1,4019 \times 10^{-4}) \Omega/\text{m}$, a teljes kábelszakaszé pedig $R = \rho l = 21,0285 \Omega$. Ha minden igaz, ez elég nagy teljesítményt jelent: $P = \frac{U^2}{R} = 7,61 \text{ GW}$. Ehhez képest Paks 2 GW -os... Szóval nem vagyok meggyőzve, a hálózat elvileg áramgenerátoros, szóval a feszültséggel nem sokra megyek.

B) SZUPRAVEZETŐ FÁZISÁTALAKULÁSA

A mintánk egy magas hőmérsékletű szupravezető kerámia ($\text{YCu}_3\text{Ba}_2\text{O}_7$) volt. Hogy megállapítsuk a minta átalakult térfogathányadát, a következő összefüggést használtuk: $\eta = \frac{V}{\chi V_m} \frac{\Delta U}{U_0}$. Az U_0 szekunder tekercsben indukált feszültséget jelenti. A mérés után külön mértük meg úgy, hogy a két üres szekunder tekercsen megmértük külön-külön a feszültséget, és mivel ellentétes polaritásúak, és a lock-in egy offset feszültségre ülteti őket, a két érték abszolút értékének átlaga adta meg az eredményt. A ΔU nyers adatai 2. ábrán találhatóak a jegyzőkönyv végén.

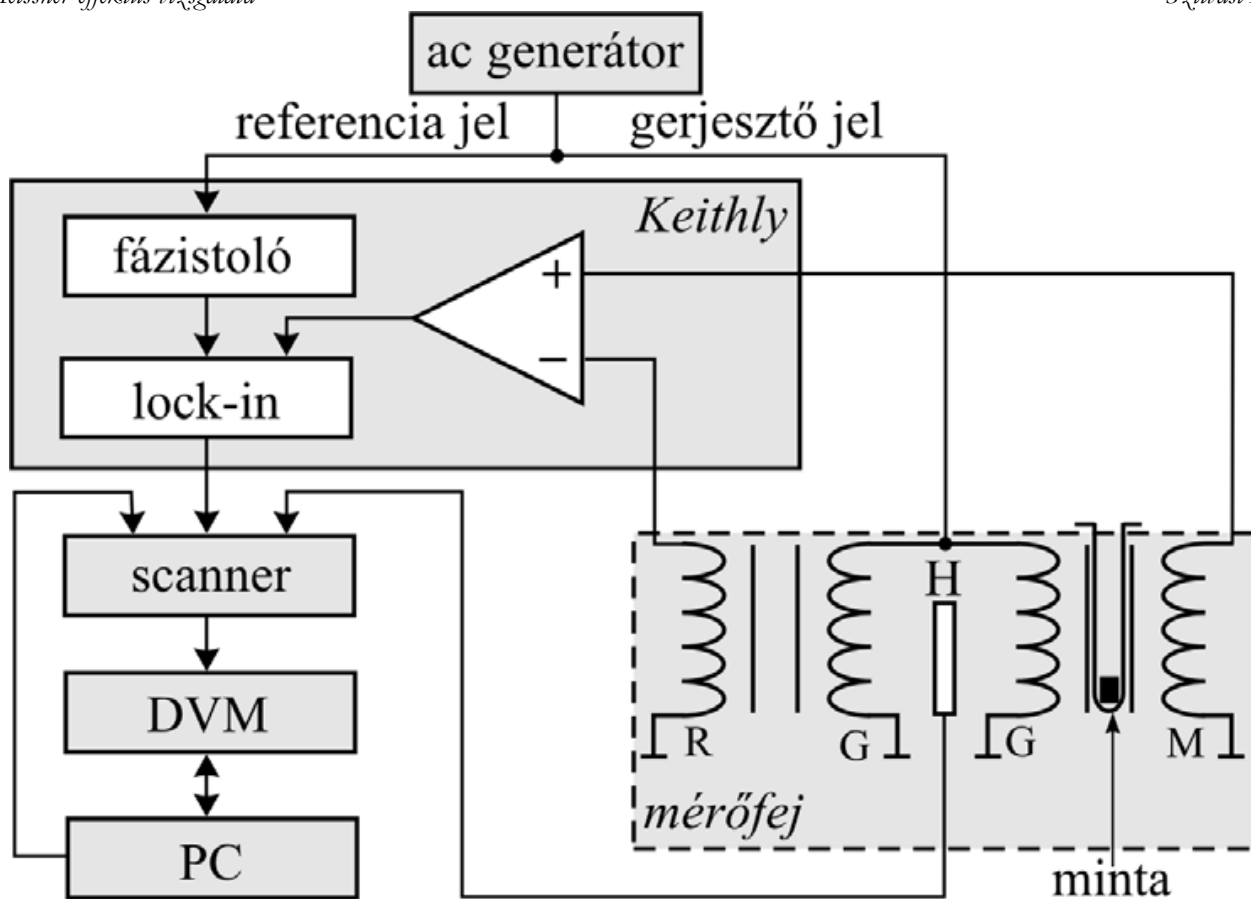
Az adatok:

	Érték	Hiba
V	300 mm ³	$\pm 0,5$ mm ³
V _m	22 mm ³	$\pm 0,5$ mm ³
U ₀	6,4965 mV	$\pm 0,0005$ mV
χ	-1	± 0

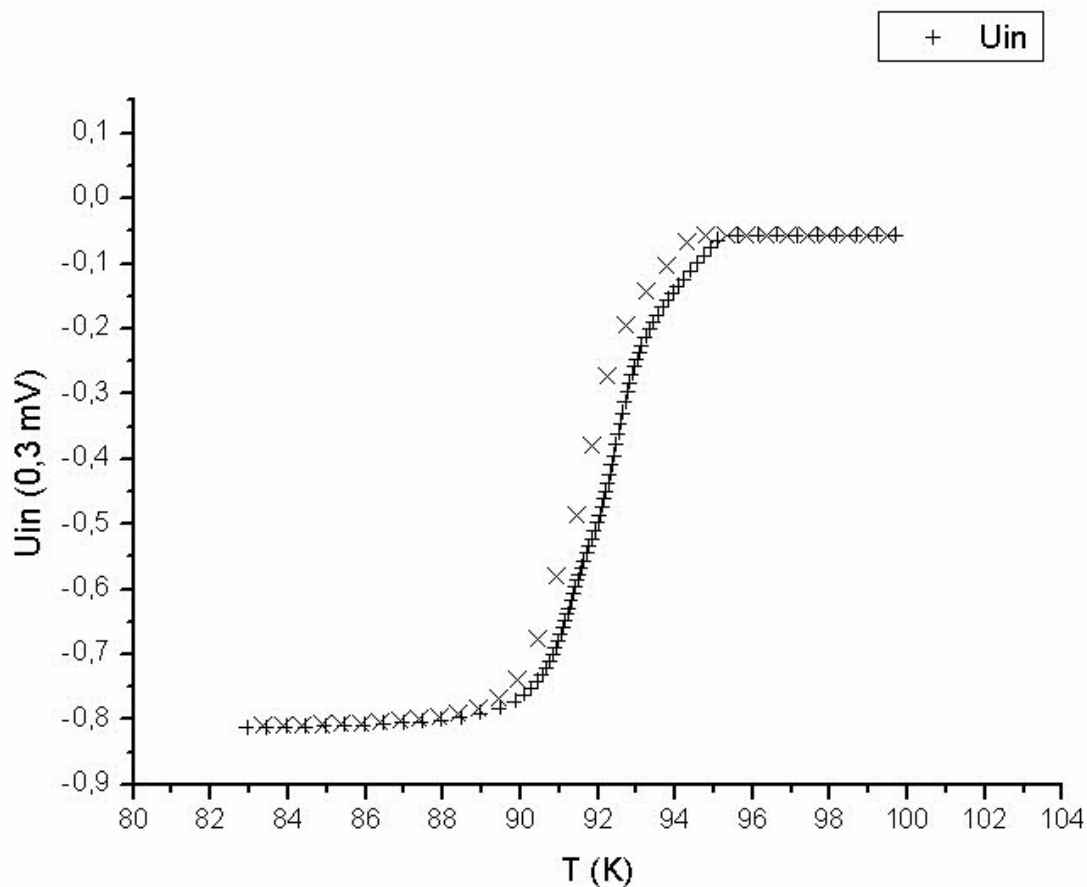
Az ábrán látható hiszterézist az okozza, hogy a platina ellenállásmérőt a tekercs mellé kell helyezni, hogy a szuszceptibilitásba ne zavarjon be. Először a görbe lehűlő és melegedő ágát is a nullába toltam el, majd szimmetrikusan eltoltam őket egymás felé, hogy fedésbe kerüljenek. A hőmérséklet tengely mentén $\pm 0,3$ K-nel toltam el a görbéket, és ezek után ezt is vettem hibának. A mérési adatokat áttanszformálva kapjuk meg a 3. ábrát, amelyről leolvasható a tekercsen belüli szuszceptibilitás is. Ha ezt visszanyormaljuk a minta tényleges méretére, akkor megkapjuk η térfogathányadost. Ezt a 4. ábrán láthatjuk, és innen le is olvashatjuk a maximálisan átalakult térfogatot, valamint ugyan ezen az ábrán jelöltem be az átalakuláshoz tartozó kritikus hőmérsékletet és az átalakulás τ szélességét jelölő 90 és 10 százalékos pontot is.

Az eredmények:

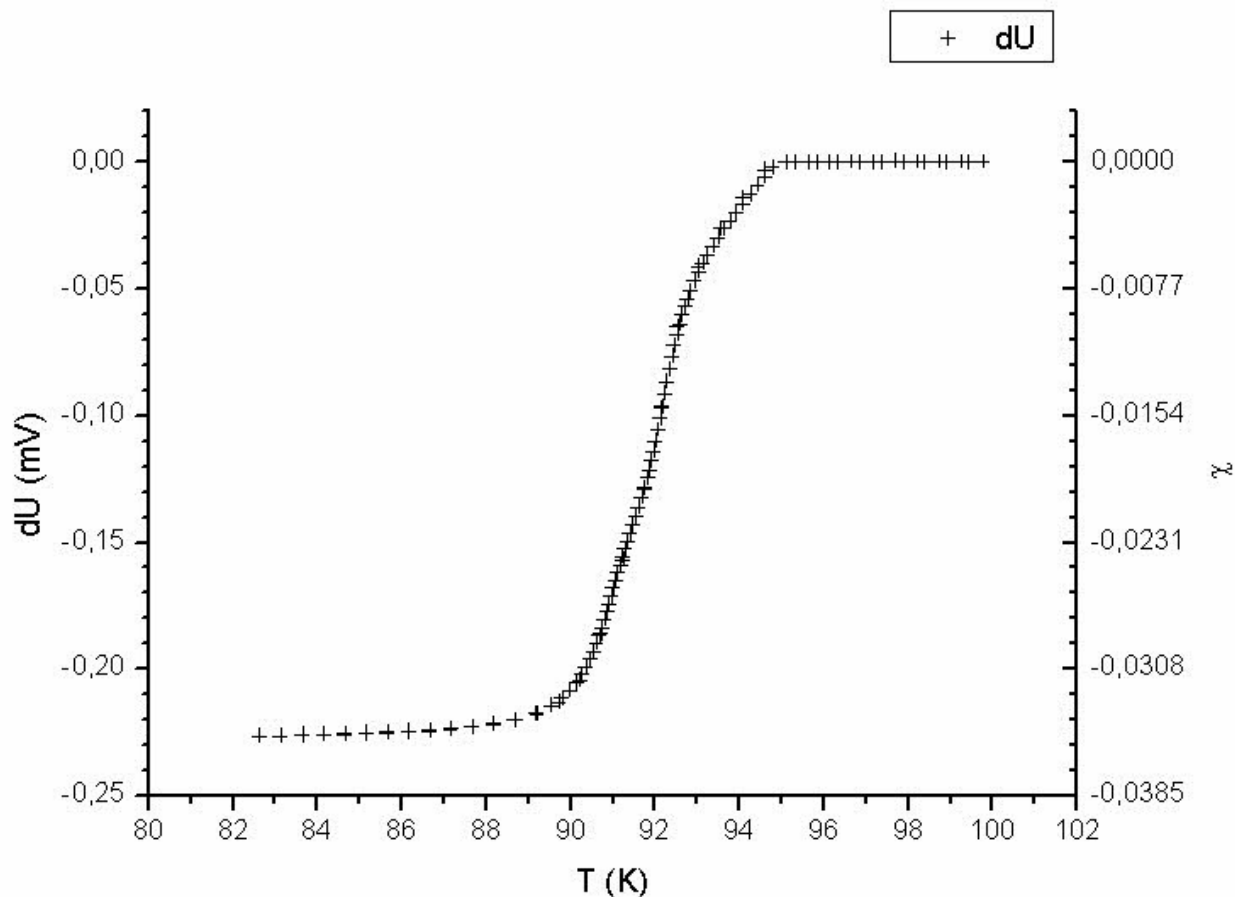
	Érték	Hiba
η_{max}	47,5 %	1,3 %
T_c	92 K	0,3 K
T_{10}	93,8 K	0,3 K
T_{90}	90,2 K	0,3 K
τ	3,6 K	0,4 K

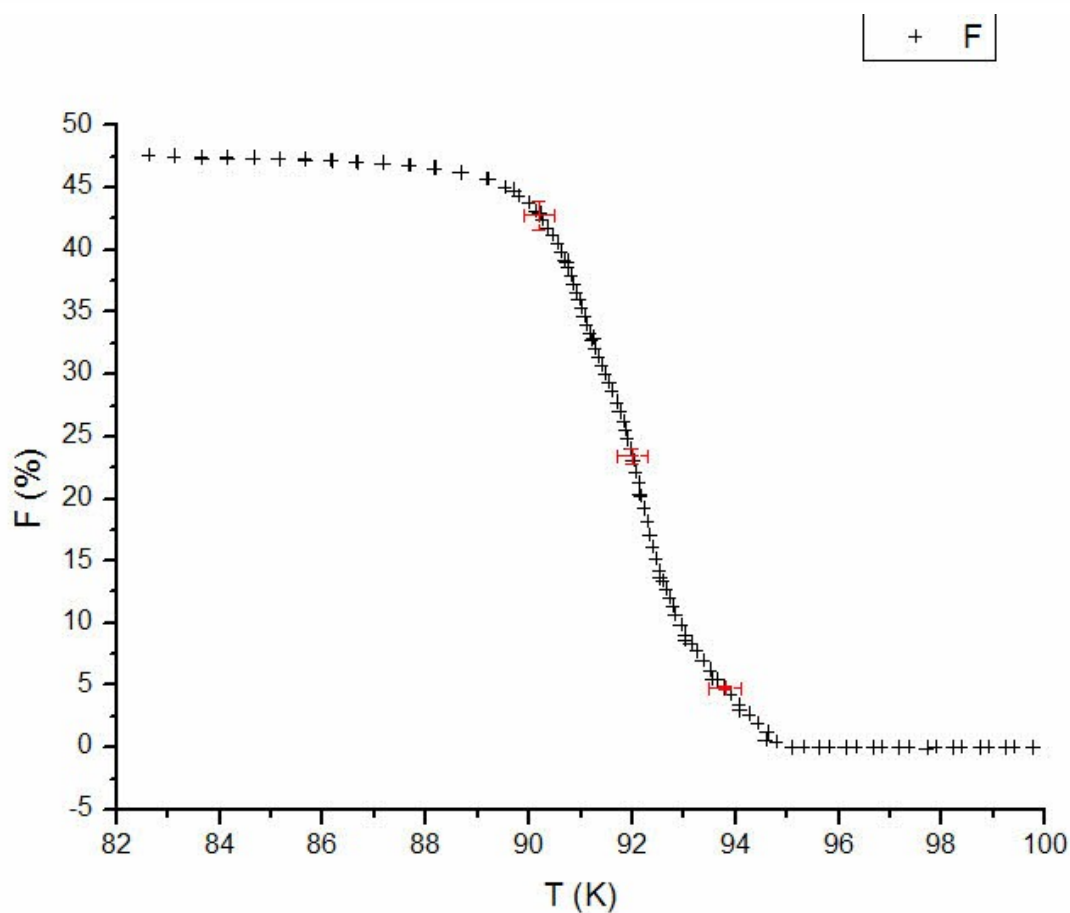
1. ábra - A mérési összeállítás vázlatja

2. ábra - A feldolgozatlan mérési adatok

3. ábra – A χ áttanszformált adatsor: Bal oldalt a feszültség értékek, jobb oldalt pedig a szuszceptibilitás látható

4. ábra – A szupravezető fázis méretének változása a minta térfogatának arányában, valamint az átalakulás nevezetes pontjai hibákkal feltüntetve